

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Пливање на норму

Зденка Валент Белић

6:45

Тело из хибернације прелази у стање успорене активности. Време је да се покрену мишићи да би извршили планирани број дневних покрета. Смартфон их доследно бележи.

7:40

Организам хода по улици, нога се спушта на асфалт испред друге. Доњи екстремитети премештају га по добро познатој релацији не превише ужурбано, *power saving mode*.

8:00

Велико мермерно степениште захтева другачије кретње. Нога се подиже, друга примиче или се смешта право изнад прве уз мали замах напред. Изрази лица се на пар минута измене. Развуку се у пределу усана док им у сусрет прилазе други организми. Климање главом. Из меморије аутоматски израњају најприкладније фразе. Неко би рекао да смо се поштели, али у питању је спуштање. Ми сада заправо силазимо право у свој лични амбис.

Смештају се у тесне кофе конструисане за безбедно спуштање на дно дубоког вертикалног ваљкастог тунела, где ће учесталим непрекидним замахињем, које подсећа на пливање, морати да у мрачној води постигну дневну норму прописаних покрета. То је срж престижа. Кофе висе о металним ланцима и љулушкају се изнад бездана. Дигитални мерач започиње бројање.

Док се крећем надолу – а пут ће бити дуг, јер је мој бунар дубок – примећујем да су зидови покривени маховином. Не неким местима је танка и слузава, подсећа на рибељне крљушти или сивкаста и масна попут трага гмизавца. Жива је. Не би требало да постоји вреднији и мање вредан облик живота, али овај наш није као онај што опстаје на сунцу. У бунару се живи љигава и туробно попут буђи. Чак је и то еволуција, један њен рукавац. Одлучујем да никоме нећу рећи да сам видела маховину. Нисам ја цинкарош живота.

08:03

Додир са повшином воде је непријатан, но наша тела су конструисана тако да се брзо адаптирају. Покрене се ендокрини систем и муњевито регулише циркулација и загревање организма. Ми смо научили да своју људску бит камуфлирамо у оваквим телима. Ако хоћеш да пливаш, не смеш да фантазираш о живљењу. То је цена успеха. Ваљда. Не знам много о успеху и његовој цени, али претпостављам, мада је и то непожељно.

08:10

Добро је ћутке испунајати дневну норму, то је знак научене мудрости. Ваљда. Ни о памети не знам баш пуно. Само настојим да имитирам остале. Разоткривање постојања може бити кобно. Неће те овде трпети. Јединка би тако могла да засмета, пао би јој на памет други стил, онда добије најдубљи бунар или га на крају радног дана не извуку напоље. Ово вам нисам рекла. Ни признала.

08:15

Све ово што говорим о осталима, знам само из одјека удаљених коментара, на делу их никада нисам видела. Пливање у бунару је строго лични чин.

Када се крене са пливањем, најбоље је не заустављати складан равномерни замахом. Не стилизовањем, одмах се примети. Пливање је регулисано прописима. И без приче, није препоручљиво.

11:00

Запитала сам се има ли смисла пливати у бунару? Ако поседујемо вештину кретања, онда би она требало да служи за премештање, искуство, бег. Чему кретање којим нигде не стижеш?

13:45

72% дневне норме. Напољу је златни пресек дана. Виђала сам људе који се око поднева окупљају и чинило ми се да њихове гримасе нису научене. Не знам о чему причају. Можда се претварају, глуме разговор, као што ја имитирам пливање. Јер као што може бити бесмислено сваки дан пливати на дну бунара, а не померати се с места, можда није смислено ни свакодневно изговарати исте речи. Некад седи група људи, причају углас, исторемено отварају уста, а то буди сумњу.

14:30

Постоје индикације постизања норме на организму, усне поплаве, јагодице прстију се смежурају. Када ми се прсти намрешкају, падне ми на памет да следећи дан не дођем. Замишљам да се будим, попијем кафу и решим! Облачим цветну хаљину и шетам градом, климам главом и необавезно конверзирам. Одлазим на место где има људи и отворено им кажем: Постоје тела која свакодневно спуштају у бунаре. То би био крај моје пливачке каријере. Више ми нико не би дозволио да пливам у његовом бунару.

Али шта ако је све ово и другима падало на памет? Шта ако помишљају да прекину бесмисленост бунарског кретања?

14:56

Све је на нивоу златне средине, дакле осредњости. Складно. Само је бунар дубок према мери очјаја пливача.

Желела сам име. Да ме њиме ословљавају. Као ходам градом и чујем: Ана! Или Жаклина! Или Вероника! Сва су лепа, пристала бих на било које. Желела сам име, али су ми рекли да не бих била добар пливач, то је хендикеп као маховина која овде није предвиђена. Замишљам да ми се обрате и као испут додају и општу реч „драга“. „Драга, Мирјам, шта мислите?“ Питали би мене, драгу Мирјам, шта мислим о нечем... Рекла бих им све. Задовољно бих се осмехивала свима око себе.

15:55

Још само пар покрета и излазим из воде, седнам у кофу и препустим се подизању. Извлаче и остала помодрела тела. Довикују: „Велики посао смо одрадили!“ Не знам да ли то заиста мисле. Кратко климање главом и могу да се премештам и припремам за дневну норму покрета за нови дан.

16:00

Мрак је. ■

ИНТЕРВЈУ: ЛИВИЈА КРОФЛИН, АУТОРКА КЊИГЕ О ЛУТКАРСТВУ

Поетика лутке

Када се за уџбеник добије награда, то у већини случајева значи да је у питању нешто више од штива из којег се учи, и да је, поред квалитетног садржаја који има, написан тако да је занимљив и ширем кругу читалаца, као било која друга књига, и да привлачи њихову пажњу разним детаљима. Тако је уџбеник „*Душа у ствари*“ др Ливије Крофлин, која на Одсеку за Позоришну уметност Академије за уметност и културу у Осиеку води програм за луткарство и предаје историју и естетику луткарства, добио 2022. Деметрову награду за годишње остварење, коју додељује Хрватско друштво казалишних критичара и театролога.

Иза ове, Ливија Крофлин је објавила још једну књигу, под називом „*Луткарска чуда света*“, у којој је „велику количину репрезентативног луткарског, театролошког и осталог материјала, преточила у разумљив и прегледан текст који приступа читаоцу интимно, личним анегдотама, занимљивим примедбама и духовитим минијатурама“.

● **Луткарство се највише везује за децу, али књиге о луткарству пишу се за одрасле. Зашто је о луткарству потребно писати, и објашњавати га одраслима?**

– О луткарству се заправо јако мало зна и када кажемо луткарска представа, луткарско позориште, то се онда аутоматски повезује са децом на овим нашим просторима, и то је нормално. Ми се сви кунемо, и политичари и разне струке, у децу, у то да су наша будућност, наше највеће благо, а онда када видите колико сути послови плаћени, колико су популарни, схватате да се они заправо сматрају мање вредним. И сад, кад имате још и луткарско позориште за децу, то је такође маргина маргине. То је тужна ситуација. Наравно да није тако код свих,

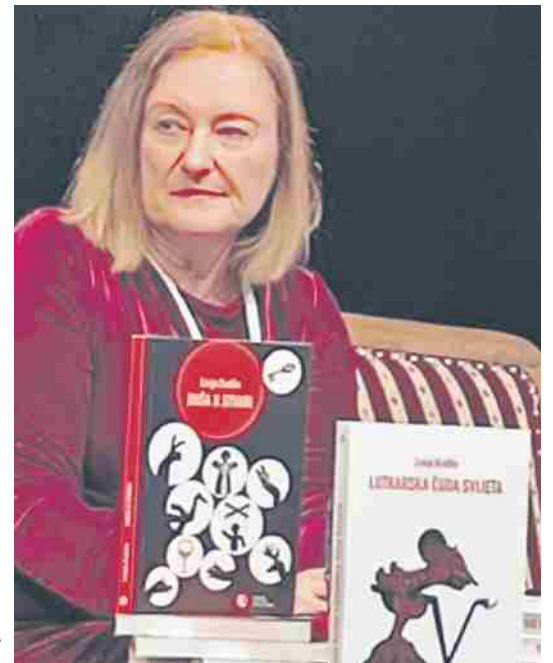
Не можете рећи да је луткарска представа била одлична, али да лутке нису ваљале

наравно да има људи који схватају да то није тако. Исто тако схватају васпитачи и учитељи да лутком, мада су оне ретке, могу пуно тога постићи што они као људи, и као учитељи, не могу.

Што се тиче уметничких представа у професионалним театрима, мислим на свим нашим просторима, то су углавном представе за децу. Уколико кренете с представом за одрасле, онда ту неће бити публике, ако их не преварите, па да не знају да долазе на представу која је, заправо, луткарска. Е, онда се ту може начинити нешто јако добро. Зато је потребна едукација, и зато је потребно о томе писати, да би негде некоме можда дошло до свести колико је заправо страховито занимљиво, важно подручје, колико се тога ту може направити. Тако ја студентима, кад им покажем представу, имам снимке неких сјајних луткарских представа, и кад они виде шта све луткарство може, е ту ја чујем само „клик, клик, клик“, како им ради у глави, и како схватају шта све може радити с луткама.

● **Чини се да је с луткарством исто као и са опером – морају бити врхунски урађене, да би их људи прихватили и заволели. Много уметности и виртуелности је потребно за то.**

– Тачно, и ја мислим да је луткарство заправо пуно теже, него радити у драмском театру, јер онда вам је узор човек и како се он понаша. Наравно да ту постоји велика разлика између сјајних глумаца и оних који нешто као глуме, и да је ту исто тако потребно пуно едукације, талента, и свега, али код луткарства имате још једну организацију плус, још један моменат, којег у овоме нема. И, тачно, као што се у оперу

иде ради певања, јесте да је права опера и сценографија, костим, и балет, јер то је спектакл, али певање мора бити врхунско. Што рекао један наш редитељ, не можете писати критику о „Тоски“ и рећи да је представа била одлична, али да певање није ваљало. Исто тако у балету. Исто тако у луткарству, само што још нисмо схватили то, није довољно цењено. Занимљиво је код нас у Хрватској, ми имамо у Загребу „Анима фест“, дакле фестивал цртаног филма, који се апсолутно изборио за статус признате уметности, и нормално је да иду одрасли на то, мада има и неких цртаћа и за децу, али то је филмски фестивал. Позориште лутака се још није изборило за то.

● **Материјални моменат можда чак и више зависи у позориштима за децу него за одрасле?**

– Да, и онда имате неке театре који имају, чак и неки код нас који се зову, у наслову, позориште лутака, луткарско, раде представе које нису луткарске, зато што, осим овог што смо говорили о вештини, и анимацији, треба направити лутку, а то кошта. Неки их узимају из других представа, и одмах се види да то не функционише, и то је страшно. Дакле, морате за сваку представу направити посебне лутке, сценографију, и то кошта, тако да је тај финансијски моменат јако важан. Наравно, не значи да ћете, ако имате пуно новца, направити добру представу. То не мора бити, јер ту треба, што би рекла једна наша велика редитељка, *мало и боже ватрице*, дакле, треба талента, хтења и разумевања онога што радите, али ако немате ту добру материјалну основу, онда пуно ваших идеја једноставно остане нерезализовано.

● **Шта стално треба истичати када је луткарство у питању, да ли је то историјат, односно одређени период, или врсте лутака о којима пишете и да ли се стално мора подсећати на то?**

– Да, зато што се данас више ништа не подразумева, односно не би се смело подразумевати. У 19. веку подразумевало се, бар код нас, да кад се каже лутка, мисли се на марионету, а имате неколико основних врста лутака и безброј варијација. Са марионетом не можете направити оно што можете са гињолом. Са традиционалним гињолом као што су Петрушка, или Пулцинела, имате те живе, врткасте представе, јер је гињол брза лутка, он се може тући, плесати, док је марионета спора, достојанствена. Са њом радите опере, неке музичке програме, јер је она већ занимљива сама по себи. Свака лутка има своју одређену поетику, и то је оно што ја у књигама нисам налазила, и хтела сам баш то нагласити да се зна коју ћете лутку узети. Дакле, прво редитељ мора знати шта хоће рећи, и онда тражи средства којима ће најбоље изразити то што жели.

Наташа Пејчић

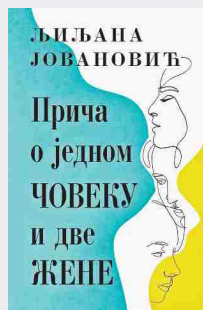
ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Прича о једном човеку
и две жене

Љиљана Јовановић

(Лагуна и КЦВ „Милош Црњански“)

Много је оних прича које живот пише док ми изговарамо: Откуд она? Колико ме већ вараш? Зашто... Како? Срећних двоје и несрећних троје... Уводне су ово реченице романа Љиљане Јовановић (1984-2022) прерано преминуле новосадске списатељице. Завршила је мастер студије на ФОН-у у Београду и радила на телевизији, али је од ране младости показивала склоност ка књижевности и дар за писање. Раскош њеног интересовања чинио ју је омиљеном у друштву, где је пленила својом непосредношћу, изнад свега људскошћу. Нажалост, преминула је у 38-ој години након дуже болести. Учитељица и највећи узор била је старија сестра Лидија, која је изненада преминула само девет месеци пре Љиљане. Ауторкина неостварена жеља остала је да напише књигу посвећену својој сестри. Роман „Прича о...“ започела је да пише средином својих двадесетих, а завршила га је у раним тридесетим. Но, болест је ушла у њен живот и омељала је у издавању књиге, те је она сада објављена постхумно.

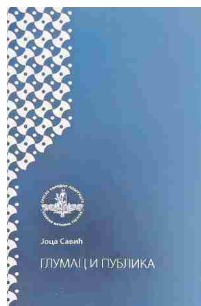
ЉИЉАНА ЈОВАНОВИЋ
Прича о једном човеку и две жене

Глумац и публика

Јоца Савић

(Српско народно позориште)

Обимом невелику али за све љубитеље театра веома значајну књигу приредили су др Зоран Ђерић и мр Ивана Илић Киш, фокусирајући се на име Јоце Савића (Нови Бечеј, 1847 - Минхен, 1915), великог глумца и редитеља аустријског и немачког позоришта, који се поносио српским пореклом. Темељ овог издања чине Савићеве теоријске студије, која су под заједничким називом „Глумац и публика“ објављена 1906. године. У питању су заправо његова предавања студентима више школе у Минхену, док је био главни редитељ тамошњих дворских театра. Иако није радио у српским позориштима, на њих је ипак утицао, јер су се код Савића школовали поједини српски глумци, а његове теоријске текстове преносили су српски листови, па је тако и студија „Глумац и публика“ објављена 1896. у десет наставака у листу СНП-а „Позориште“ у преводу Саве Петровића - чија биографија заокружује ово издање.

Песма месечеве кћери

Славица Гароња

(Прометеј)

У елитној едицији „Тајанствена тачка“, из које је лане изашла вишеструко награђивана књига „Психологија гравитације“ Ненада Шапоње, објављена је збирка Славице Гароње, којом се можда испуњава песничко прорицање великог српског поете Стевана Раичковића, у писму упућеном ауторки, јануара 1992. године, након читања њене „Староегипатске молитве“: „Текст делује отмено, достојанствено, изнијансирано и право молитвено обраћање. Има једноставан језик и природни тон, пуно је даха, свечаног ритма. Као да сам читао нешто библијско што је морало одавно већ да постоји. Једна руковат оваквих и сличних 'молитви' сигуран сам да би скренула пажњу, поготово ако би имале и неки (наравно дискретни) ехо на време у којем живимо“...

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ

Порто (2)

Сава Дамјанов

мај, 2024.

Никоме не би пало на памет да је град попут Порто родно место Харија Потера, чији свет је далеко од древне историје коју овај град у сваком свом сегменту нуди. Да би се (раз)уверили у то, ваља отићи у чувену књижару „Лело“ која се званично промовише као НАЈЛЕПША на свету - иако сам, искрено, видео много лепших, интересантнијих и ближих мом укусу. Но не може се рећи да све у њој и око ње не одише аромом фантастике...

Понајпре, улазница за њу - нимало јефтина! - може се САМО онлајн купити, унапред, за тачно пола сата боравка унутра. Потом, уз познате и непознате ауторе из готово свих крајева света, нема НИ ЈЕДНОГ из Србије: због ограниченог времена боравка у њој проверио сам то код љубазне кустоскиње-продавачице (љубитељке Камоенша и Песое, одлично упућене у свет литерарне уметности) - чак ми је тужно то потврдила, посведочивши разним информацијама да и те како зна за Србију и српску културу. Мало ме збунила и поразила та чињеница, с обзиром на то да се моје колеге-писци и њихови издавачи хвалишу на сва уста како су мегапревођењима у свету... Најзад, долазимо и до саме Џоан Ролинг, ауторке романесног циклуса о Харију Потеру, која је више пута посећивала „Лело“ и потврдила да су је

тамошњи ентеријери инспирисали за најважније сцене из замка Хогвартс. Не спорим да су кружне дрвене ступнице, које воде на спрат, необичне, да је сав дрвени простор препун књига фасцинантан, а витражи на плафонима и прозорима

незаборавни - али, све је то у рекламном кратском добу (нашем) прецењено!

Међутим, излазак из дотичне књижаре у Кармелићански квартал прави је мелем за душу: ту све врви од живота, од уличних забављача, преко љупких малих кафећа и ресторана (у пожељној дози анахроних!), па до необичних продавница где се могу купити или само разгледати многе лепе а несврховите ствари. Тој живости не смета ни монументална Кармелићанска црква (с краја 17. века) ни монументални Торе дос Клерижос - градски торањ са сатом који откуцава време на савим ирационалне начине. Плочници прошарани знаним португалским калсадама, калдрисани коловози, фонтане и паркићи свуд унаоколо: ни трага неких београдско-новосадских мегаграђевинских захвата чија су мера луксуз, скупоћа и што већа спратност (ваљда наша нова финансијска елита тежи као небу - из дубоко религиозних разлога?!).

Две ствари су посебно привукле моју пажњу: прекрасни асулжоси који красе фасаду Кармелићанске цркве и уска ку-

ћица, толико уска да се једва примети голим оком (ужих се не сећам ни из Амстердама, чувеног и по томе), која заправо спаја главни део цркве и капелу поред. Наравно, не треба ни да истичем једну од бројних кафаница која је освојила моје срце (полу)тајним каменим подрумом у коме се такође точи пиће и где су некада монаси кришом пили и мрсили чак и у дане поста. Није ме - а можда је требала? - фасцинирала импозантна зграда старог Универзитета тик прекопута, испред које су апсолвенти и матуранти славили окончање те фазе школовања на веома специфичан начин: сви су имали шеширећи веома јарких боја и одела или хаљине какве су биле у моди пре отприлике једног века (наравно, све то није пролазило без одговарајућих песама, клицања и осталог што иде уз славље, али је за сличан контекст типичан код нас било изузетно пристojно-достојанствено-свечано на неки староставан начин)...

Покушавајући да откријем неки јавни превоз у околини, силазио сам надоле према Рибеири и Дуру, екстремно стрмим калдрисаним уличицама лишеним степеншта на сам схватио колику кондицију то изискује, јер све до саме обале (удаљене више од пола сата хода) нема ни једне станице било које врсте градског саобраћаја (аутобус, трамвај, метро, такси): ипак је због атмосфере тих улица вредело ставити своје физичке моћи у искушење. ■

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Спасоносне предачке нити

„Ракија и ране“, Милан Мицић (Банатски културни центар, Ново Милошево; Културни центар „Лукијан Мушички“, Темерин; Библиотека „Бранко Радичевић“ Житиште, 2024)

Пише: Сања Перич

Треће измењено и допуњено издање збирке песама Милана Мицића, историчара и књижевника, носи поднаслов „добровољачка, колонистичка читанка“, који већ на почетку поставља загонетку о природи његовог певања. Иако читанка преноси суштинска знања деци, питање постојања и значења колонистичке књижевности интригира и превазилази те оквире. Судбина добровољаца српске војске у Првом светском рату и њихова колонизација у војвођанске крајеве представља тематско платно за песничке пројекције о човеку једноставне душе, али замршеног животног пута, од родног места, преко Америке и Солунског фронта до Баната. Ово намеће нову, жанровску загонетку: зашто поезија, а не прича или драма? Наративна прта у песмама изразито је снажна, а пролог и епилог као песнички циклуси уоквирују трагику сеоба, страдања и малих животних мигрења. Песничко збијање уживу, ипак, најбоље омогућује да густо сито сирових и сурових казивања о колонистичким пропустима и зрно нежности, због чега их видимо као људе, а не као књижевне јунаке, имена у документима или сени покојника, које можемо, али и не морамо осећати као претке. Мицићева збирка песама постаје тако контрај предачке нити, који нас спасава из лавиринта самогтражења и напора да се одредимо у сопственом идентитету.

Између „Пролога“ и „Епилога“ налазе се циклуси „Ракија и ране“, „Баке наше“, „Људи“ и „Мој ђед“. Ракија није само средишњи и кључни мотив, већ је и мера свих ствари, мера живота и смрти. Стихови: „Не пијемо ми ракију што волимо, / но што је вода лоша“ нису само згодна песничка досетка, већ знак кобне замене: насушна потреба за водом утољена је ракијом, као што се жењ за завичајем умирује кућењем у Банату. Исповедни тон стихова: „Уз наше ордење и Банат нам прикачисте, / па га носамо како знамо“, открива двоструки однос и према рату, и према Ба-

нату, где се све што није тражено, макар било и награда, носи стоички и достојанствено, али с осећањем неприпадања. Достојанство се огледа у једноставности, као и у специфичном одсуству потребе за било каквим вишком: речи, сентимента, ствари или сензација. Одређена шкртост и тврдоћа у изразу могу створити утисак да је свет осећања наших ђедова скучен, или да су њихови видичи уски. Младост у Америци, иако доноси нових „дванајст хоризоната“, не проширује у том смислу њихов свет, мада га чини садржајнијим. Духовна ширина произилази из свесног избора да се живи тако да се „душа не огријеши“, чак и у временима када су све друге могућности за избор ускраћене. У томе је и својеврстан парадокс: тешко да се могу замислити „мушкији“ стихови од Мицићевих, али је мушка снага разједињена пред чињеницом да су сви они само објекти, марионете у туђим рукама („Беца се уче на нашијем главама“). Жене, с друге стране, баке наше, тихе су и благе, али оне су „храм који ода“, као оса на којој почива свет.

Дијалектом обојено и зачињено псовкама, казивање о себи и о другима јесте аутентично, али не и потпуно огољено. Читалац препознаје стварне обресе човека иза три тачке у наслову сваке песме, које меланхолично најављују слику или виртуозно приказан детаљ, попут ципелице у блату, у бежанији од ортијеваца четрдесет и прве. Човек, међутим, не носи само своју судбину на плећима, нити је суздржан само због патријархалног зазора. То проистиче из снажно укореење свести да је он увек део нечега већег: део породице, заједнице и свог народа. Лиминална позиција „ни тамо ни овамо“ премешћује се њиховом вером у трајање кроз потомке, те су зато, „под кожом крвави, / мргодни, љути, само очима у ђену наслијани“. Они су свесни своје невидљивости, али и тако невидљиви лебде око унука, причајући „невидљиве приче“. Последња песма „Кано жрак стољећем прођосмо...“ утврђује веру и песника и читаоца да добровољце-колонисте неће ипак само „дворити у забраву“. Жилави, мрки и поносни, они остају нацртани „за дику“ у Мицићевој поезији, која њихов зрак светлости проноси до наших дана. ■

ПРИЧА О КЊИГАМА

Велики библиотекар и цвет на длану

Пише: Ђорђе Писарев

Љубитељи књига углавном нису равнотушни према јунацима дела којима се баве, а са страшћу причају и о писцима који су та дела изнедрили и диве се или куде ту-већ-неку-причу којом се тренутно баве. Љубитељи књига, уосталом, воле да расправљају и воде те своје већ паметне разговоре о поменутих јунацима не само њихових књига, него о јунацима који очас посла постају саставни део њихових некад мањих, а некад већих "стварних живота" у којима постоје јавни или тајни клубови на којима се воде страствене полемике

Хеј, могао би да каже у неком имагинарном тренутку неки од поменутих љубитеља књиге и да отвори једну од омиљених тема блиских само страсним читаоцима, да ли се књижевност храни књижевношћу или пак самим животом? Замислимо да готски романтичар Едгар Алан По напише, колико данас, фасцинантну повест "Авантуре Артура Гордона Пима"? Врло је вероватно да би га читаоци (критичари и иници) приупитали какав је то ескапизам, какве невероватне морске пустиловине, какви бакрачи: хеј, где је ту сад па друштвени активизам и политички ангажман – а вероватно би се већ нашао и неко ко би се побунуо или бар приговорио због расне некоректности, на пример када описује дивље, црне урођенике који настањују чудна острва која су у међувремену постала туристичке меке са хотелима који с поносом носе не само својих пет звездица за комфор, него и оне Мишелинове за понуду екстра финих јела које припремају најбољи шефови кухиња света.

Али, примарно питање које је, па ваљда и у доба Поа, морало да се постави писцима било је: да ли си способан да понудиш причу која је занимљива, али да је обучеш у другачију одећу, да створиш књигу која нуди више димензија и односа (могућности) према стварности, која од ње чини нешто више од новинског извештаја или козерије са јутарњег обиласка пијаце? Романи позног 20. или овог још увек младог 21. века умеју да се изборе за свој идентитет што се тиче "чудног" односа према стварности, односа који уме да збуни (још увек) класичног читаоца који се учио на делима романтичара и жанровских готичара, потом реалиста, натуралиста, модерниста, преко изрази-

тих експериментатора тока свести, "новог романа"... па све до постмодерне или чак киберпанка (од Мана, Д.М. Томаса, Кафке и Џојса, па преко Ека, Пинчона и Барта, Калвина, Барнса, Остера, Муракамија и Руждија, па до Гибсона и амалгама урбане бајке какве нуди Гејмен)...

У некој имагинарној пројекцији оахране ауторске поетике какву нуди увек мало умерен, измакнут свет (Кастанеда), са полазним становиште капетана Пикара из "Звезданих стаза" да не треба размишљати сувише линеарно, роман 21. века могао би да буде дело које сања читалац главе натрипне многобројним знањима, ума попут дигиталне библиотеке, где су се сродили Борхесови Алесф и Пешчана књига. Да ли би се у овој "Имагинарној књижевној библиотеци", огромној, незамисливо великој, читалац затекао са књигама исписаним на њему непознатим језицима, да ли би у њој лутао изгубљен, без литерарних савезника, критичара и других читалаца, или би му се књиге почеле отварати и показивати, у свој својој лепоти, као предивни, мирисни цветови на длану?

Да ли би му и каталози књига отворили и понудили свет бескрајних полица са задивљујуће лепим књигама које би му испуниле и сан и јаву? Да упознаје полице метар по метар, као у непознатим градовима – четврт по четврт, зграду по зграду и улаз по улаз? Могао би чак да помисли да у тој мери познаје Град књига да би могао да се запосли као Велики библиотекар и да по њој води друге читаоце јер, ето, држи модерну књижевност у малом прсту па може да обавести и обучи и знатижељне незналице. Али шта уколико у таквој збуни не постоје ни такви квартави, ни такве куће, то јест полице са књигама. Шта уколико тај Град књига, какав овај идеални читалац (писац) мисли да тако добро познаје постоји само у његовој глави, у његовим читалачким сновима?

Постоје две верзије расплета овог чудноватог записа које су на располагању упућенијим знаљцима лепе књижевности. По једној, овај идеални читалац, Велики библиотекар, није измишљен, тако да заиста не може да искористи знање о Граду књига јер оно није истинито, није верно постојећем стању. Друга верзија казује да је Велики библиотекар измишљен, тако да се налази у истој равни (димензији) са таквој измишљеном Градом књига. Зато он може тамо да проводи време, у огромној библиотеци великој бар као град који му је познат баш као и цвет на длану. ■

ХОМО ПОЕТИКУС

Смејалица

Славомир Нишавић

Као пчела
Кад се пред олујом скрива
У цвету дивљег нара

Од свакодневних напасти
И ја се скривам
У смејалици једне жене

Игру страсну у сан јој удевам
И не слути она
Да мене непознатог љуби

из рукописа

Српско културно лето

● Академским трибинама посвећеним обележавању два века постојања „Летописа Матице српске“ 20. и 21. јуна у Пљевљима и Беранама почело је Српско културно лето. У књижевним вечерима, одржаним у тамошњим Српским кућама под називом „Два века (1824–2024)“, учествовали су председник Матице српске проф др Драган Станић, главни и одговорни уредник Летописа Матице српске и управник Библиотеке Матице српске Селимир Радуловић, члан редакције ЛМС, директор Културног центра Војводине „Милош Црњански“ и председник Друштва новосадских књижевника Ненад Шапоња, као и песници Валентина Чизмар, Наташа Бундало Микић и Перица Милутин. ■

СЛУЧАЈ ГАБРИЕЛА Д'АНУНЦИЈА: НАЈБОЉИ ТУМАЧ НЕСРЕЋА ДОБА КОЈЕМ ЈЕ БИО САВРЕМЕНИК

Величанствени песник јединственог живота

Мила Михајловић

Личност и дело Габриела Д'Анунција засигурно сажима идеја „живети јединствено“ коју је он лично формулисао: живот непоповљив човека чије поетске висове није могуће ни досећи, нити превазићи, човека који је од свог живота хтео да сачини уметничко дело и живео га тако да то и буде.

Свој изузетан литерарни талентат приказаће већ са 16 година збирком поезије "Primo Vere". Следи период студија књижевности у Риму које никада неће завршити, период новинарског рада, монденског живота, посећивања аристократских и књижевних скупова, великих љубави и још већих прељуба. За период његове младости везују се његови први романи којима отвара књижевни правац естетизма чији је највећи италијански представник. Естетизам представља назаобилазни моменат у јединственом живљењу песника јер, више од књижевног правца, то је његов начин живота и целокупне егзистенције: непрекидни контакт са луксузом, уметношћу, елегантним стилем облачења, високо-интелектуалних тема и презира према необразованим масама.

Живот у Риму га гуши у дуговима и, да би избегао кредиторе, сели се широм Италије. Одлази у Венецију, Милано, путује по Европи. Ово је и период његовог сусрета са Ничеом, у коме формира концепт надчовека, природне надградње песниковог естетизма: надчовек је онај који се одваја од сваке друштвене конвенције и поново рађа као човек чистог инстинкта и слободног духа, неспутан ограничењима друштва виђеног као одбојна, безоблична маса. У овом периоду Д'Анунцио постаје и народни посланик Краљевине Италије и свим силама се залаже за улазак Италије у рат на страни Савезника. У рату и непосредно учествује као пилот у бројним авионским биткама при чему губи вид на једном оку.

Након Првог светског рата и ступања Мусолинија на власт, Д'Анунцио се повлачи из политике и последње године живота

проводи у вили на језеру Гарда, здању које ће постати „Викторијал Италијана“, комплекс зграда, улица, тргова, театром на отвореном, паркова и потока. Подигао га је лично, почев од 1921, као споменик „јединственом животу“ песника-ратника и подвизима Италијана током Великог рата. Његовом смрћу 1938. године завршава се непоповљив живот најбољег тумача несрећа и духа историјског времена у ком је живео.

Д'Анунцио је аутор вероватно најлепше поеме посвећене српском роду, *Оде народу српском*, Објавио ју је 24. новембра 1915. у миланском листу *Ил Коријере дела Сера*, а потом је послао српском краљу Петру I Карађорђевићу и то исписану својеручно, заједно са неколико примерака књиге коју је штампао о свом трошку. Габриеле Д'Анунцио је био велики познавалац српске историје, па је на изванредан начин знао да опева и глорификује историју једног народа у њеним славним данима, али и у периодима окупације, да пева историју народа српског који је скупо, крвљу и животима својих синова, плаћао слободу. Пријем његових стихова у Италији је био веома снажан. Довољно је рећи да је убрзо након њеног објављивања, тираж листа *Ил Коријере дела Сера* порастао на невероватних 700.000 копија, а Д'Анунцијева плата је скочила на, тада огромну, суму од 3.000 лира.

На другој страни Јадрана, где је свом силином пламтео Први светски рат, пријем поеме био је моменталан и она је одмах преведена на српски језик. Један од најпознатијих препева је из пера славног српског песника Милутина Бојића. Превео ју је уз помоћ једног српског војника заједно са *Белешком* из пера Николе Томаше (1802-1874), италијанског лингвисте, филолога и књижевника који се сматра оцем италијанске граматике. Бојићев преведен је објављен 7. априла 1916. у првом броју *Српских новина* на Крфу. Био је непотписан и испрва се није знало ко је био аутор превода. Четири године касније, Бојићев брат Радивоје откриће да је превод

дело његовог брата. Било је још покушаја да се стихови овог великог пријатеља српског народа препевају. Познато је да је у ратном логору у Лигурији, у месту Кастело ди Гава, група принудно мобилисаних па заробљених аустроугарских војника пореклом Срба, превела песму уз пропратно писмо захвалности њеном аутору. Тај превод и писмо су, нажалост, изгубљени.

У 420 стихова, имена и дела славних Срба су документована и обрађена изузетним знањем и снажним емотивношћу. Д'Анунцио улази у српску историју и слави оснивача династије Стефана Немању, цара Душана и кнеза Лазара и битку којом су Срби подигли бедем пред даљим надирањем освајача у Европу. Срби су обележени поразом, Турци погибијом султана Мурата. Током долазећих векова, овај српски пораз се претворио у јединствен, невероватан подвиг, заслон за скок у препород. Д'Анунцио *Одом народу српском* дубоко улази и у српско-православни мистицизам, у ком је кнез Лазар симбол непокоривог хероизма без славе и добровољног највишијег жртвовања. Због изузетног познавања српске историје и своје поетске емпатије са српским народом, већ од 1882, и са саучесништвом самог песника, Италијом је кружила легенда о његовом рођењу, наводно у водама Јадрана, што ближе Србима, на бродоћу *Ирена* који је пловио између Ријеке и Пескаре.

Ода народу српском је још и данас актуелна: за Д'Анунција, та, на Косовом пољу изгубљена српска земља, је *Света Србија* у коју митологија ставља и хероја и свеца, земља о којој сведоче и славни стихови Виктора Игоа које је Д'Анунцио засигурно прочитао током свог боравка у Паризу, а која пева:

Убијају један народ.
Где?
У Европи.
Ко је сведок?
Цео свет.

НОВОСАДСКА АЛТЕРНАТИВНА СЦЕНА ОСАМДЕСЕТИХ

Духовни дисиденти

Пише: Гордана Нонин

“Покушавам да испричам нешто о чему је мало ко до сада прозборио: делимичну историју о једној врсти уметничког подземља Новог Сада осамдесетих година прошлог века. Није у питању новосадска готска алтернатива тих времена, о њој је већ доста тога забележено – ради се о њеној алтернативи. Књига је уједно парцијална биографија о многим, као и о мени самом, ограничена искључиво на ту претпоследњу декаду 20. века, тада од свих нас толико ниподаштавану, а данас, од многих у сећање радо призивану. Мислили смо тада да обитавамо негде у непосредној близини Бругеловског пакла, све док нам се врата истинског пакла нису отворила почетком наредне деценије – ту се уједно наратија књиге приводи крају” – Stevan Kovacs Tickmayer

О новосадској културној и друштвеној сцени осамдесетих, о алтернативи алтернативе, о духовним дисидентима, своју мемоарску књигу “Граничним подручјима заборављених времена” објавио је композитор и есејиста Стеван Ковач Тикмајер (Нови Сад, 1963) који од 1991. године живи и ради у Француској. Књига је објављена у едицији “Контраст” Футура публикације. Присетимо се, дипломирао је композицију у класи Рудолфа Бручија на Академији уметности у Новом Саду. Последипломске студије је завршио на Краљевском Конзерваторијуму у Хагу у класи Луја Андресена и Дидрика Вахенара у Холандији. На Роттердамском Конзерваторијуму похађао је предавања Витолда Лутославског, а током деведесетих је учио код Ђерђа и Марте Куртаг. Између осталог, Тикмајер је основао и водио састав Тикмајер формацио, писао есеје за новосадски магазин New Symposium, организовао интернационални фестивал за савремену музику и уметност у Новом Саду, учествовао на Данима цеза у Новом Саду...

Са овом књигом, писаном изванредним стилем, потпуно и поново израња Нови Сад осамдесетих. Те деценије Нови Сад је био чудо од града, сада то знамо. Имали смо надалеко већ познату алтернативну рок и панк сцену са „Ла страдом“, „Луном“, „Лабораторијом звука“, „Петиншком патком“, па сте имали Слобу Тишму, Андерлу, Воју Деспотова и његов први приватни књижевни часопис „Неу Јоје“, Вујицу Решића, Бадуду, Балинта Сомбастија,

Бориса Ковача, а онда и Бранку Парлић, па Митра Суботића Субу, па младу књижевну сцену: Александра Царића, Столета Јанковића, Бориса Куленовића, Ота Хорвата, па „Ђурђевачку школу“ Даре Зличић, па Јудиту Шалго, па сва ходања за поезију Мирослава Мандића... (овај списак је далеко од целокупног). Имали смо и Стевана Ковача Тикмајера са својим импровизацијама на свим оним цез и фестивалима нове музике.

Када Тикмајер у својој књизи каже “парцијална биографија о другима” ви откривате све оне детаље које сте заборавили јер су се на ваша сећања налепиле три деценије не тако славне историје града, где су у вашим очима остали порушени мостови а звуке свих оних вечери Дана цеза у Новом Саду, Фестивала нове музике, концерата у Студију М, замениле сирене, ломљење челичних конструкција и хук Дунава пун гвожђа. Између осталог, оволико новосадску књигу о осамдесетим у нашем граду је и могао да напише само неко ко је “са што мање ствари у ранцу” отишао 1991. године. Само Тикмајер је могао да нас на инсајдерски начин присети на Ернеа Кирала, Рудолфа Бручија, Душка Михалека, Илију Врсајкова, Бадуду и бројне друге наше суграђане, као и да нас прошета кроз места и локације којих више нема, трајно или привремено, свеједно: Студио М, Столетова “база” у Јована Суботића, КУД “Петефи Шандор” или биоскоп Бачка на Телепу, чувене “Диње” Музичке омладине у Илије Огњановића, још чувенијег комисиона код Синагоге...

Читањем ове књиге шетаћете Новим Садам какав је некада био, уочаваћете вредности на које смо заборавили али ће бити добро ако успете да понешто усвојите и од самог аутора коме, руку на срце, у она времена док је био “композитор у настајању”, нису била отварана баш сва врата на културној сцени (на пример, било му је забрањено да користи велики концертни клавир у Студију М?!), али, он је, “увек успевао да ка њему усмерене негативне енергије преради у позитивне импULSE”. И постао је велики уметник. То је рецепт који се може и треба применити у свим временима. ■

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „ВЕКОВНИЦИ: БЕСКРВНИ”, ИНТЕГРАЛ IV

Авантуре вампира јеретика

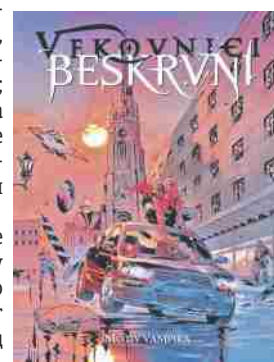
Пише: Илија Бакић

Марко Стојановић (1978) својеврсна је стрип институција на овдашњим просторима; он је посвећени, упорни и тврдоглави стрип аутор, агилни организатор и промотер, најпознатији као кључна фигура стваралачког тима стрип серијала “Вековници” (започетог 2007) са тренутним скором од 13 албума. “Вековници” су 2011. године добили и “побочни” (тзв “spin-off”) серијал “Бескрвни” који тренутно чине три албума. Како је време протицало а број албума серијала растао (и бивао продат) појавила се потреба за интегралним издањем, категоријом која је у домаћем стрипу изузетно ретка за разлику од (бело)светске издавачке праксе да се старе епизоде неког успешног серијала штампају у луксузним издањима, чиме се задовољава потражња за распродатим албумима а целокупном серијалу признаје статус запаженог дела 9. уметности. Дакле, од 2020. године знатно жељни читаоци, у тврдим корицама, на високо квалитетној штампи, могу читати “Интеграле” који садрже по два албума “Вековника”; после три интеграла овог серијала као четврти интеграл се појављује “Бескрвни - Мотив вампира” и чине га албуми “Мртва стража” и “Зла крв”.

Главни јунак “Бескрвних” је вампир Алексеј Васиљевић, кога су читаоци “Вековника” накратко упознали у четвртном албуму тог серијала. Алексеј је био један од одабране Дванаесторице (најпосодобнијих, најкрволочнијих) из најужег круга око Господара свих вампира. Но, у “Бескрвнима” Алексеј је одметник, издајник, јеретик који прогања и убија своју некадашњу браћу (као што и они жарко желе да њега елиминирају). Брме дешавања је садашњост (дакле бар 200-тињак година после “Вековника”). Зашто је и како дошло до раскола између Господара и Алексеја за сада се не објашњава али ће свакако бити разјашњено, мало-по-мало, током албума који (неминовно) следе. “Бескрвни” су започели жустро и ‘у сред среде’ албумом “Мртва стража” сачињеном од осам самосталних прича које скицирају Алексејеву позицију, без превише објашњавања, јер за то нема времена због бурних дешавања и брзих акција елиминисања противника. Свака епизода има другог цртача, што додатно динамизује читава поставку (нарочито је занимљиво мењање Алексејевог физиономије, са све дугим зулуфима ‘а ле’ Вулверин). Коначно, мноштво цитата из домаће и светске популарне културе, парафразирање, поигравање познатим моделима, доприноси да почетак серијала заиста буде ванредно силовит. Наводимо неке од ‘кука’ којима се приче везују за опште знану митологију XX века: наслов “Она спава” парафразира Дисову песму “Можда спава”, уз ликовни омаж

Милеровом стрип серијалу “Граду греха”, “Мрак” је поклоњење великом Алберту Брећу, “Stayin Alive” је смештена у време агресивног “Милосрдног анђела”... Свака прича “Мртве страже” поред свог цртача има и посебну насловницу што је свеукупно чак 16 ликовњака у овом албуму, међу којима су Влада Алексић (Шабац), Енис Чилић (Сарајево), Зоран Тузић (Шабац), Борис Баклижа (Крагујевац), Леонид Филиповић (Суботица), Иван Коритарев (Софија)...

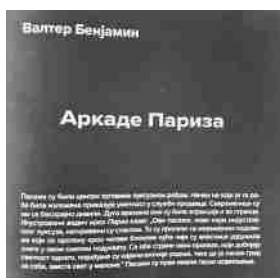
“Зла крв” не наставља фрагментарну структуру претходног албума мада је овде велика прича подељена (као у литерарним романима) на поглавља. Место дешавања је Нови Сад, посебно Петро-

варадинска тврђава а заплет прати истрагу ритуалног убиства локалног антиквара бодожом из Крсташких ратова, односно истрагу мргодног инспектора Стефана Вукајловића, који већ има низ нерешених убиства на столу. Да све не изгледа како се чини постаје јасно када се открије да је Стефан вукодлак (дакле заклето непријатељ вампира), да је на делу вампирска завера као и да је Алекс врло, врло близу... Док је у првом албуму коришћене жанровске иконографије било колико-толико заклоњено краткоом фрагментом, у овом албуму се прича обилато користи искуствима из жанровских филмова, литературе и других стрипова. Смењивање злослутних тренутака са сценама бруталног насиља уз добродошле предахе у виду вршњих, духовитих дијалого гради уверљиву атмосферу која тера читаоце да без предаха листају странице. “Злу крв” су цртали Стеван Субић (Зрењанин), Тибериу Бека (Панчево), Дражен Ковачевић (Загреб), Милорад Вицановић Маза (Бања Лука), Аљоша Томић (Добој).

Марко Стојановић испишује, “Бескрвне” са пуним жаром и полетом и гради приче које се не исцрпљују на нивоу пуких жанровских „урадака” већ баштине и популарну културу XX века, у коју је жанр хорора свакако уграђен и са којом је у специфичној интеракцији. Бројни цртачи са различитих тачака Балкана, било да су почетници или да су већ естаблирана имена, својих разnorodним графизмима додатно обогаћују приче дарујући им сасвим нове углове гледања. Свеукупно, интеграл “Бескрвни: Мотив вампира” доноси узбудљиве приче које ће дефинитивно бити по вољи љубитељима Стојановићеве верзије хорора, али ће бити интересантне и читаоцима којима хорор није једина стрип лектура. ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Аркаде Париза
Валтер Бенјамин
(КЦВ „Милош Црњански”, 2024)

Још једно од издања књижица научних студија, есеја (и других текстова) КЦВ „Милош Црњански” су „Аркаде Париза” (или „Пасажи Париза”) Валтера Бенјамина, посвећене незавршеном пројекту чувеног немачког филозофа, културног критичара и есејисте. Обимна, незавршена збирка текстова „Пасажи Париза” замисљена је као амбициозна и свеобухватна културна критика, односно рефлексија духа деветнаестог века, али нажалост никада није завршена пошто је Бенјамин свој живот прерано окончао, бежећи од нациста. Ово издање свакако је ограничено обимом форме, али уз коментаре приређивача даје заокружену слику идеје пројекта за који се Бенјамин надао да ће бити његово највеће дело.

Бенјамин париске пасаже (претече модерних тржних центара) маркира као симболе технолошког напретка и важне чињенице промене урбаног пејзажа које је донело ново време, нарочито у контексту капитализма. Нова естетика челичних конструкција и стакла доноси и визуелно измењену слику града која постаје кључна за тумачење модернитета. За Бенјамина су коначно и су и снови у

Реч критике

сваком смислу део колективне историје; у једном коришћеном цитату Зигфрида Гидеона чак и стоји да „конструкције преузимају улогу подсвесног”. Иначе, „Пасажи Париза” су били замисљени и као колажно дело, са Бенјаминовим текстовима испрплетаним са многим цитатима не само из теорије, већ и лепе књижевности, на много начина слично формама које ће касније користити постмодернисти.

Посебно су занимљиви Бенјаминови пасажи о ентеријерима, односно о унутрашњем универзуму приватног стана нове грађанске класе – из које, он луцидно примећује, израста и читав детективски поджанр. Живети значи остављати трагове – криминалци су у овим првим детективским причама управо приватна лица из средње класе! Бенјамин се осврће и на однос капитализма и робе у контексту нових градова, али и урбаних пејзажа, тумачених кроз визуру шетача који упија призоре, без нарочите намере (наравно, париски пасажи су управо најбоље место за посматрање градског живота).

Настасја Писарев

Цитат

У сну у ком свака епоха види епоху која ће уследити, та епоха која тек долази појављује се у пару са елементима праисконског – то јест, са елементима бескласног друштва. Искуства овог друштва која имају своја места у колективном несвесно узајамно делују са новим утопијама које остављају трагове у хиљадама конфигурација живота, од трајних здања до тренутне моде.

Ови односи постају видљиви у утопији коју је замислио Фурије. Њихово најдубље порекло лежи у појави машина.